

”ПРОБЛЕМИ РЕИНТЕГРАЦИЈЕ И РЕФОРМЕ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА”

I

Саветовање на тему: ”Проблеми реинтеграције и реформе југословенског кривичног законодавства” одржано је у Будви 7, 8. и 9. јуна 1995. године, у организацији Института за криминолошка и социолошка истраживања из Београда.

Овогодишње, већ традиционално саветовање окупило је, као и увек, велики број учесника. На почетку, присутне је поздравио проф. др Д. Радовановић, директор Института за криминолошка и социолошка истраживања. Потом је у кратким цртама дао слику садашњег стања криминалитета у нашем друштву. Такође, истакао значај предстојеће реформе кривичног законодавства и изнео одређене сугестије по питању измена система кривичних санкција. На крају свог излагања, свим учесницима саветовања проф. др Д. Радовановић је пожелео успешан рад.

Након тога, формирано је радно председништво у чији састав су ушли истакнути представници наше стручне јавности, а за председника је именован проф. др Љ. Лазаревић.

Присутне је, потом, у име правосудних органа, поздравио и мр А. Маркићевић, Министар правде Републике Србије. Он је још једном подвукао значај овог саветовања и изразио задовољство због великог броја учесника. А посебно, због присуства представника правосудних органа чији је допринос оваквим стручним скуповима веома значајан.

II

Уводно излагање под називом ”Основна питања у вези са доношењем Кривичног законика СР Југославије” поднео је проф. др М. Ђорђевић, Правни факултет у Београду. На почетку свог излагања аутор је у кратким цртама приказао садашње стање у кривичном законодавству које је последица подељене законодавне надлежности, а чије даље задржавање нема криминално политичког оправдања. Потом је указао на најзначајнија питања која се јављају у вези са поновном унификацијом кривичног законодавства и доношењем новог Кривичног законика. Најпре, то је питање уставног основа за доношење јединственог кривичног законика. Проф. др М. Ђорђевић сматра да би то питање требало решити тако што би нови Кривични законик био донет једним делом на основу члана 77. Устава СР Југославије који одређује савезну законодавну надлежност, а другим делом на основу члана 79. Устава и заједничког предлога република. Такође, најбоље би било да нови кодификовани законски акт буде донет у форми Кривичног законика СР Југос-

лавије. Законик би требало да обухвати целокупну материју која је сада садржана у савезном и републичким кривичним законима, али и део споредног кривичног законодавства. При томе, један део одредаба ипак, због своје природе, треба да остане у посебним законима. Међутим, нови Кривични законик не сме бити само просто спајање постојећих одредби, већ је неопходна прерада структуре и систематике одредаба садашњих закона. Након тога, проф. др М. Ђорђевић је указао на одређене проблеме који ће се, с обзиром на садашње стање кривичног законодавства, појавити при изради новог Кривичног законика. То су, пре свега: питање концепције појма кривичног дела; концепције кривичне одговорности; основа који искључује постојање кривичног дела; стадијума извршења кривичног дела; појма саучесништва; посредног извршилаштва; акцесорне природе саучесништва; продуженог кривичног дела; система казни, посебно питање смртне казне; мера безбедности; система санкција према малолетницима, питање правних последица осуде, рехабилитације, брисања осуде, казнене евиденције и давања података из ње, као и питање измене, допуне, прераде и израде одговарајуће систематике посебног дела Кривичног законика. При томе, треба истаћи још један значајан и обиман посао, а то је одређивање оквира и усаглашавање казни код свих кривичних дела у Законику. На крају, аутор је упозорио да не би требало претерано инсистирати на скором доношењу законика. Наиме, приоритет је његов квалитет и потреба да ова област нашег правног система доношењем Законика буде уређена на дуже време и на најбољи начин.

Ф. Вујановић, Министар унутрашњих послова Републике Црне Горе, поднео је реферат под називом "Различите инкриминације у КЗ Србије и КЗ Црне Горе и питање јединственог Кривичног закона". У реферату је најпре указано на постојеће разлике у прописаним кривичним делима у републичким законима. Наведено је да у Кривичном закону Републике Србије има десет кривичних дела која не прописује Кривични закон Републике Црне Горе. То су: к.д. завођења (члан 109. КЗС), к.д. ширења лажних вести (члан 218. КЗС), к.д. коцкања (члан 232. КЗС), к.д. злоупотреба вере и цркве у политичке сврхе (члан 238. КЗС), к.д. неовлашћено извођење археолошких радова (члан 240.а КЗС), к.д. служење алкохолних пића малолетницима (члан 132. КЗС), к.д. неовлашћено коришћење ауторског права (члан 183.а КЗС), к.д. прикривање културних добара (члан 184.б КЗС), к.д. повреда управљања (члан 86.а КЗС), к.д. повреда права на управљање (члан 86. б КЗС). Пошто су четири од наведених кривичних дела, послуживање малолетника алкохолним пићем, коцкање, ширење лажних вести и злоупотреба вере и цркве у политичке сврхе, била прописана и КЗ Црне Горе из 1977. године, али су брисана изменама извршеним 1993. године, Ф. Вујановић је у свом даљем излагању анализирао бића ових кривичних дела. Такође, указао је и на чињеницу да КЗ Црне Горе садржи два кривична дела којих нема у КЗ Србије, а то су кривично дело противзаконитог вршења обреда венчања и кривично дело повреде леша. Након тога, аутор је навео и разлике које постоје у појединим инкриминацијама у законима република. Посебна пажња је посвећена разликама у односу на кривична дела код којих је имовинска вредност новчано изражена. Наиме, кривично законодавство Црне Горе определило се за концепцију по којој су новчани износи замењени описним вредностима, а кривично законодавство Србије је задржало новчане износе као елеменат бића кривичних дела. Такође, разлике постоје и у погледу радње извршења, извршиоца и заштитног објекта код одређеног броја кривичних дела, затим, у односу на одредбе о васпитним мерама и малолет-

ничком затвору, као и у односу на врсте и висину прописаних казни, при чему посебан значај има смртна казна. На крају, аутор је закључио да су многобројне постојеће разлике очигледно неоправдане и да су последица некоординираних измена у републичким законодавствима.

"Кривична дела против службене дужности" назив је реферата чији је аутор др М. Томановић, судија Савезног суда. У реферату је прво истакнут значај који ова група кривичних дела има у савременом друштву. Потом је приказана њена генеза, како кроз општи друштвено историјски развој, тако и кроз развој југословенског кривичног законодавства. Након тога, уследила је анализа основних карактеристика ове групе кривичних дела. Такође, дат је и преглед постојећих решења у југословенском кривичном законодавству. Други део реферата обухватио је конструктивне предлоге аутора у погледу нових решења везаних за кривична дела против службене дужности. Ту је, пре свега, потреба да се на јединствен начин одреди појам одговорног и службеног лица. Наиме, требало би, како аутор наглашава, са великом пажњом, оценити која лица по припадности државном или другом органу који иступа испред државног органа, друге јавне службе или организације, којој су на основу закона поверени "државна" и јавна овлашћења, треба сматрати службеним лицем. Такође, аутор сматра да својство службеног лица не би требало одређивати строго по формалном статусу, већ је битно да му је фактички поверено вршење одређених дужности. Затим, аутор разматра проблем стицаја и продуженог кривичног дела. При томе закључује да би овом питању требало посветити посебну пажњу, с обзиром на околност да је у последње време конструкција продуженог кривичног дела све заступљенија у судској пракси, као и да су постојећа решења у неким случајевима проблематична. На крају, дата је систематика по којој би у новом Кривичном законнику требало сврстати кривична дела против службене дужности. Посебно је истакнут и проблем споредног законодавства чије решење би требало тражити у правцу постављања услова и принципа који би искључили или ограничили могућност да се кривична дела против службене дужности прописују у посебним законима.

Следећи је био реферат "Привредна кривична дела у новом кривичном законодавству", аутора Р. Томовића, Заменика републичког јавног тужиоца Србије. У реферату је посебна пажња посвећена систематизи ових кривичних дела у будућем Кривичном законнику. Предложено је да се постојећа кривична дела, уз одређено прилагођавање, као и уз прописивање нових кривичних дела, систематизују у посебну главу која би носила назив "Кривична дела против привреде и јединства југословенског тржишта". По питању споредног законодавства у овој области, аутор је предложио да се постојећа кривична дела из посебних закона, код којих се не очекују скоре измене, такође, инкорпоришу, али и да се ограничи могућност њиховог даљег прописивања у посебним законима. Даље, аутор наводи принципе које, при предстојећој реформи, треба имати у виду када је у питању ова група кривичних дела. То су принципи: да се економско и социјално уређење заснива на слободном привређивању свим облицима својине на јединственом тржишту робе, рада и капитала, на самосталности предузећа и других облика организовања, на управљању и присвајању по основу својине и рада; да сви облици својине имају једнаку правну заштиту; да су размена роба и услуга и кретање капитала слободни; да предузећа и друге организације, у сваком случају имају исти положај, као и да се оснивају, организују и повезују слободно и у складу са законом и да су сви привредни субјекти самостални и равноправни. Аутор је осим тога, у току свог излагања осветлио и низ интересантних и важних питања која су последица специфичне природе ове групе кривичних дела. Ту је најпре питање из-

вршиоца ових кривичних дела, затим предлог поновног увођења инситута "гоњење по предлогу" за одређена кривична дела, такође и питање појма "вршење привредне делатности". Наиме, овај појам, став је аутора, треба или шире дефинисати или прописати нова кривична дела. Даље, аутор инсистира на критичком преиспитивању и потребним изменама код кривичних дела пореске утаје и злоупотребе овлашћења у привреди. Такође, предлаже и прописивање инкриминације за лажне лицитације при продаји друштвених непокретности, уговарања грађевинских радова, продаји робе на велико, а посебно истиче потребу да се, као и у земљама на западу, инкриминише "прање новца".

"Правно регулисање мера безбедности медицинског карактера и проблеми њиховог извршења" је назив реферата који је поднео З. Стевановић, помоћник министра правде Републике Србије. У уводном делу реферата аутор је дао осврт на утицај кривичноправне мисли на настанак и развој мера безбедности. Потом је детаљно обрадио питање сврхе мера безбедности у југословенском законодавству. Највећи део реферата представља анализа законске регулативе мера безбедности медицинског карактера и разматрање проблема њиховог извршења. Детаљно су приказана три основна концепта која у пракси доминирају по питању адекватности институција за извршење ових мера. Поред искуства појединих европских земаља, аутор је приказао и ситуацију која по питању извршења мера безбедности медицинског карактера постоји у Републици Србији. При томе је истакао да је неопходно изградити јасан концепт извршења ових мера, као и дефинисати тип и статус установа за њихово извршење. На крају, навео је неке дилеме које треба решити у предстојећој законодавној реформи. То су: правна природа ових санкција: трајање мере безбедности обавезног лечења и чувања; надзор над извршењем мера и улога и значај вештачења у утврђивању степена урачунљивости учиниоца коме се мера изриче.

Проф. др Д. Атанацковић, Правни факултет у Београду, поднео је реферат под називом "Објективни услов инкриминације и његово разграничење од последице кривичног дела". Аутор је најпре указао на случајеве где закон у диспозицији у којој одређује кривично дело даје и шири опис догађаја, који не обухвата само биће дела, већ и неке друге чињенице које треба да се остваре да би биће кривичног дела заиста добило својство кривичног дела. Односно, да би биће кривичног дела осим криминалног садржаја стекло потребни "криминали набој". При томе, тај део диспозиције који није део бића кривичног дела, како даље аутор истиче, у литератури се назива објективним условом инкриминације. Типичан пример за то је к.д. учествовање у тучи (члан 55. КЗС). Даље, аутор приказује законодавну технику којом се мотив инкриминације уноси у законску формулацију појединих кривичних дела и објашњава правну природу објективног услова инкриминације. При томе, аутор наводи да у свим случајевима када је у законски опис унет објективни услов инкриминације, кривично дело је латентно, а остварење објективног услова инкриминације ослобађа га овог латентног стања. На први поглед, наводи аутор, може се закључити да се уношењем објективног услова инкриминације у законску формулацију сужава поље кривичноправне интервенције, јер једно људско понашање које је било кривично дело без икаквих услова, сада се сматра кривичним делом, тек по испуњењу објективног услова инкриминације. Међутим, када у овом контексту посматрамо и питање виности учиниоца кривичног дела, долазимо до закључка да је у питању проширење репресије. Наиме, на овај начин се ствара могућност за увођење објективне одговорности учиниоца, будући да он одговара и за чињенице које нису обухваћене његовом вионошћу. Отуда, овакво ре-

шење очигледно је у супротности са усвојеним принципом субјективне одговорности у кривичном праву. Даље, аутор даје преглед ставова који по овом питању постоје у кривичноправној литератури. Потом, након анализе три групе законских формулација, формираних с обзиром на однос између објективног услова инкриминације и последице кривичног дела, аутор даје своје мишљење о томе да разлику између последице кривичног дела и објективног услова инкриминације треба тражити у одговору на питање да ли последица улази у оквир правно забрањене материје или не, односно да ли је законодавац одређено дело оценио као кривично дело због последице тог дела или из неких других криминално-политичких разлога. При томе, аутор истиче да законодавни мотив инкриминације представља свака она чињеница која у себи носи криминално тежиште дела. Такође, аутор закључује да пошто објективни услов инкриминације представља последице радње учиниоца, иако није елеменат бића кривичног дела, требало би да у односу на њих закон изричито тражи утврђивање виности учиниоца. На крају, проф. др Д. Атанацковић предлаже да увек кад закон постојање једног кривичног дела везује за остваривање неког објективног услова, чије се наступање може узрочно приписати радњи учиниоца кривичног дела, да се то дело учиниоцу може ставити на терет само уколико је био свестан или је био дужан и могао да буде свестан могућности остварења тог услова.

У даљем току саветовања проф. др М. Грубач, Правни факултет у Новом Саду, је присутне упознао са садржином свог реферата под називом "Основни проблеми усаглашавања ЗКП са Уставом СРЈ". У уводном делу реферата аутор износи претпоставку да ће у предстојећој реформи узор при изради новог ЗКП бити постојећи ЗКП, односно да ће нови настати изменама и допунама сада важећег. Такође, да ће предстојеће измене бити сведене само на пуко усаглашавање закона са Уставом, иако је неопходна потпунија реформа процесног законодавства. Даље, аутор указује на циљеве будућих измена. То су: усклађивање постојећег ЗКП са новим Уставом, затим његово усклађивање са међународним правним актима и евентуално, али не и обавезно, отклањање недостатака на чије присуство у процесном законодавству већ дуги низ година указује судска пракса. У другом делу реферата аутор је изложио усаглашавање ЗКП са Уставом СРЈ као и схватања о могућим решењима тих проблема. Најпре је било речи о потреби да се у ЗКП унесу одредбе које ће установити два нова начела: начело заштите личне слободе и начело забране поновног суђења у истој ствари. У односу на прво начело, аутор сматра да би законска одредба требало да гласи: "Лице лишено слободе мора бити одмах на свом језику, или језику који разуме, обавештено о разлозима лишења слободе и истовремено упознато да није дужно ништа да изјави, да се против одлуке о лишењу слободе може жалити, да има право да узме браниоца кога сам изабере и да може захтевати да се о лишењу слободе обавесте његови најближи". У односу на друго начело, аутор предлаже следећу законску формулацију: "1. Нико не може да буде гоњен и кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен, или је за то дело поступак против њега правноснажно обустављен или оптужба правноснажно одбијена. 2. Правноснажна судска одлука се може изменити у поступку ванредних правних лекова само у корист осуђеног". Даље у свом даљем излагању аутор је детаљно образложио предложено решење. Потом, наводи и проблеме који ће се јавити током усклађивања ЗКП-а са Уставом, а који су везани за притвор и одбрану окривљеног. Тако, по питању притвора аутор наглашава да полицијски притвор (члан 196. ЗКП) мора бити укинут. Затим, да треба заузети дефинисан став о

смртној казни и у складу са тим решити питање обавезног притвора (члан 191. став 1. ЗКП). Такође, по питању основа за одређивање притвора треба задржати само основе које имају за циљ да обезбеде присуство окривљеног у поступку и спрече уништавање или кварење доказног материјала. Потом, у погледу одбране окривљеног аутор даје следеће предлоге. Прво да се усклади терминологија Закона, односно да се уместо садашњег "испитивања" окривљеног користи термин из Устава, "саслушање". У погледу одбране, осим по питању обавезне одбране коју има само окривљени, осумњиченог треба изједначити са окривљеним, и у том смислу, где год је неопходно, треба и допунити законски текст. Затим, треба изменити одредбе садашњег закона које предвиђају да се окривљени може испитати (саслушати) без браниоца, против његове воље, односно, да се браниоцу може ускратити право да присуствује саслушању окривљеног, јер свако има право да његовом саслушању присуствује бранилац. Такође, осумњиченом или осуђеном треба обезбедити да има браниоца стално на располагању, у сваком моменту поступка, да би му помогао у одбрани од оптужбе и предузимању процесних радњи. При томе, за окривљеног и његовог браниоца треба предвидети и много шире могућности присуствовања извођењу истражних радњи, те у том смислу треба извршити потребне измене у законском тексту. На крају, из разлога што право на браниоца није ограничено само на судски поступак, већ постоји у свим поступцима које спроводе државни органи, потребно је члан 151. став 4. допунити одредбом која би гласила: "Лице које је позвао орган унутрашњих послова на основу овлашћења из става 3. овог члана има право да узме браниоца. Такође, право одбране треба признати и у поступку извршења иностране кривичне пресуде, те став 3. члана 520. треба изменити тако да се бришу речи "без присуства странака" и треба додати реченицу: "О седници већа обавестиће се јавни, односно државни тужилац, окривљени и његов бранилац". При томе, њихов недолазак не спречава одржавање седнице већа. Аутор је своје излагање завршио навођењем и одређеног броја потребних измена ЗКП, које нису везане за усаглашавање са Уставом, али које би, несумњиво унапредиле законски текст.

Након тога, проф. др Д. Радуловић, Правни факултет у Подгорици, је поднео реферат под називом "Притвор и остале мере процесне принуде". Своје излагање аутор је концентрисао на три најзначајнија питања везана за притвор, а која се могу издвојити из уставних и законских одредби. То су: услови (основи) за одређивање притвора, органи надлежни за одређивање притвора и његово трајање. Тако, аутор истиче да у складу са уставним одредбама основи за одређивање притвора могу бити само процесне природе, а општи циљ притвора је обезбеђење присуства окривљеног и обезбеђење доказа, односно извршење пресуде. Аутор такође још једном указује и на потребу да се реше дилеме везане за смртну казну и, у складу са тим, и питање обавезног притвора. Даље, закључује да у новом ЗКП као основи за одређивање притвора (факултативног) могу остати они предвиђени у члану 191. став 2. тачка 1. и 2. и члану 300. став 2. ЗКП. А, сходно томе, неопходне су измене у члану 353. и члану 433 и 474. ЗКП. У вези тзв. полицијског притвора аутор истиче да одредбе ЗКП које се односе на људска права, а које нису у сагласности са Уставом, престају да важе даном његовог проглашења, без обзира на рок усклађивања ЗКП са Уставом. Отуда, од дана проглашења Устава орган унутрашњих послова не може више одређивати притвор. Даље, аутор је указао на колизију која постоји по питању трајања притвора између члана 24. Устава и члана 197. став 2. ЗКП и истакао значај њеног решавања.

Затим је указао и на постојање потребе да се конкретизују одређени уопштени законски појмови. Такође, предложио да би било добро у ЗКП предвидети и случајеве када притвор није могућ, а уколико би то било везано за новчану казну или казну затвора у краћем трајању, на индиректан начин, сматра аутор, решено би било и питање да ли се у поступку по приватној тужби може одредити притвор. Затим, аутор је изнео и предлоге у вези одређених измена везаних за малолетнички притвор, односа између истражног судије и јавног тужиоца по питању одређивања и укидања притвора, затим, могућности злоупотребе у вези трајања притвора у истрази и након подизања оптужнице. На крају је у кратким цртама приказао и природу осталих мера за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку и изразио своју наду да ће сугестије дате у реферату макар и мало допринети предстојећој реформи.

М. Вујин, адвокат из Београда, је у реферату под називом "Одбрана окривљеног у кривичном поступку", покренуо многобројна питања везана за остваривање овог права и у складу са тим дао и одређене предлоге. Тако, након анализе уставних и законских одредаба, аутор закључује да окривљени има право на браниоца од првог тренутка лишења слободе и да одлуку о лишењу слободе може донети само суд. Односно, да треба органима унутрашњих послова ускратити право да позивају грађане на тзв. информативне разговоре, посебно када је у питању лице које се позива на основу сумње да је у вези са извршењем кривичног дела. Такође, аутор сматра да треба прописати обавезу присуства браниоца приликом првог испитивања и свих даљих испитивања окривљеног уколико му се на терет ставља извршење кривичног дела за које је прописана тежа казна од десет година затвора. А, да бранилац окривљеног може бити само и искључиво адвокат. Аутор, поред осталих даје и следеће предлоге: да се попише обавеза за истражног судију да пре првог испитивања изричито саопшти лицу које треба да испита, да поред права да узме браниоца има и право да му се постави бранилац по службеној дужности; да се круг лица овлашћених да ангажују браниоца за окривљеног прошири и на ванбрачног супружника; затим, да се омогући да окривљени и бранилац од првог тренутка слободно комуницирају; да се право браниоца да изјави жалбу у корист окривљеног, а без његовог налога прошири на све случајеве када је изречена безусловна казна затвора; да се рокови за изјављивање правних лекова окривљеном рачунају од момента када је он примио писмено, а браниоцу од момента када он прими писмено, а да рокови за остала лица која су овлашћена да изјављују правни лек теку од момента када је писмено уручено браниоцу. На крају, аутор истиче да се нада да ће у новом Закону право окривљеног на одбрану бити прописано на такав начин да ће одржавати Уставом прописана права и уредити положај сваког учесника у поступку уз пуно поштовање слободе и права грађана.

Проф. др С. Бејатовић, Правни факултет у Крагујевцу, је у свом реферату под називом "Начело *ne bis in idem* у кривичном поступку", најпре нагласио да је у члану 28. Устава ово начело подигнуто на ниво уставних начела, односно прихваћено као једно од основних људских права. Након анализе садржаја овог начела, аутор је разматрао и питање даље егзистенције установе понављања поступка. При томе је дошао до следећих закључака: да је понављање поступка у супротности са установом правноснажности судских одлука; да искључење могућности понављања поступка доводи до ефикасности кривичног поступка; да могућност понављања поступка на штету окривљеног отвара питање равноправности странака, јер

даје превелику предност тужиоцу; да је понављање поступка на штету окривљеног противно уставним гаранцијама слобода и права и на крају, да понављање поступка на штету окривљеног упркос правноснажној пресуди успоставља континуитет са средњовековном установом *absolutio ab instantia*. Потом, аутор детаљно разматра начело *ne bis in idem* и истиче да, поред тога што је ово начело добило карактер уставног начела, такође су и знатно проширене његове границе. Наиме, Устав укида могућност да се у истој кривичној ствари понови кривични поступак на штету окривљеног, ако је он већ вођен и завршен правноснажном одлуком о обустави поступка, одбијањем оптужбе, ослобађањем или осудом осуђеног. До понављања поступка може доћи само у корист окривљеног тј. да би осуђени био ослобођен или кажњен по блажем закону. Односно, Устав је примену овог начела проширио и на случајеве правноснажно окончаних поступака, и то без обзира на форму и природу одлуке и без обзира на фазу поступка у којој је одлука донета. Отуда, аутор на крају даје следеће предлоге: да се у ЗКП, у део који се односи на основна начела, унесе дефиниција овог начела; да се одредбе члана 402. и 403. ЗКП усагласе са чињеницом постојања две групе случајева у зависности од тога да ли се ради о материјалним или формалним одлукама суда и да члан 404. ЗКП треба изменити тако да могућност понављања поступка постоји само у корист окривљеног.

Д. Суботић, заменик Окружног јавног тужиоца у Београду, је излагање свог реферата под називом "Начело легалитета и предстојеће измене ЗКП" започео анализом садржине овог начела. Потом, објаснио је однос начела легалитета према начелу опортунитета, које је такође, анализирао. Након тога, аутор је закључио да би одређене измене у материјалном и процесном кривичном законодавству допринеле поједностављењу и убрзању поступка, са једне стране, а са друге, умањиле потребу за новим одступањима од начела легалитета. При томе, наводи да су потребне следеће измене: смањење максимума прописане казне за нека кривична дела са пет на три године; вођење по приватној тужби поступка за ситно дело крађе, преваре и утаје, осим у случајевима када је повређено јавно добро или оштећена држава; вршење одређених декриминација; критичко преиспитивање кривичних дела из посебних закона и на крају, вршење одређених измена ЗКП, као нпр. редуција члана 364. став 1. тачка 11. По мишљењу аутора једини уступци начелу опортунитета могли би бити: да се у случајевима у којима закон предвиђа могућност ослобођења од казне да јавном тужиоцу овлашћење да о гоњењу одлучује на основу оцене целисходности са становишта јавног интереса; да се у поступку према малолетницима опортунитет прошири и на случајеве када су у питању кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година; да се критички преиспита оправданост увођења начела опортунитета у случајевима великог броја кривичних дела извршених од стране једног учиниоца, било да улазе у продужено кривично дело или се појављују као кривична дела у стицају. С тим у вези, аутор предлаже да треба прописати да не постоји обавеза јавног тужиоца да покреће поступак за сва кривична дела ако постоје изгледи да ће учиниоцу за дела обухваћена поступком бити изречена кривична санкција приближна оној која би била изречена и да су сва дела обухваћена поступком, или да је за нека кривична дела окривљеном већ изречена кривична санкција, а нема изгледа да му осудом за нова дела, применом одредбе о стицају, буде изречена знатно строжа кривична санкција.

Мр Т. Ђурђевић, судија Врховног суда Србије, изложио је реферат под називом "Усклађивање одредаба о службеној употреби језика и писма у

Закону о кривичном поступку са одредбама Устава СРЈ". На почетку аутор износи мишљења да у предстојећој законској реформи одредбе које се односе на употребу језика и писма у кривичном поступку имају значајно место, односно да неминовно морају претрпети битне измене. Потом, аутор детаљно анализира законске чланове који се односе на ово питање као и све донете прописе у којима су садржане одредбе о службеној употреби језика и писма. Након тога, дати су следећи предлози: да се из ЗКП изоставе одредбе о службеној употреби језика и писма и да се ова материја регулише посебним Законом о Службеној употреби језика и то не само у кривичном већ и у другим поступама пред судом, другим државним органима и свих оних организација које врше јавна овлашћења или да у ЗКП бунда садржане само начелне одредбе о језику, које би у посебном закону детаљније биле разрађене. Своје предлоге аутор је образложио следећим аргументима: питање језика у кривичном поступку није превасходно процесно питање и не мора бити садржано у процесним законима. Такође, због политичке димензије коју има право грађана на употребу свог језика, та проблематика мора бити уређена за све поступке на јединствен начин и у једном закону. Овакво решење омогућује са једне стране, да се та материја уреди на потпун и прецизан начин, а са друге, то би у великој мери растеретило ЗКП. На крају, аутор закључује, да у складу са уставним одредбама, Закон о службеној употреби језика треба да буде савезни закон.

Проф. др З. Јекић, Правни факултет у Београду, је у свом реферату под називом "Остале могуће измене и допуне ЗКП-а" разматрала нека од многобројних питања, која се тичу реформе ЗКП у правном смислу речи. У првом делу реферата обрађени су неки спорни процесни институти и дати предлози за њихову измену. Најпре је критичкој анализи подвргнута одредба о могућности саслушања браниоца као сведока. Након тога, дат је закључак да члан 226. тачка 2. треба редуцирати и његов текст задржати у изворном облику како је предвиђено у Законнику о кривичном поступку из 1953. године. Односно, треба прописати да се не може саслушати као сведок бранилац окривљеног о ономе што му је окривљени као свом браниоцу поверио. Потом је разматран институт новог оптужења после ослобађајуће пресуде, за који аутор сматра да нема разлога да даље постоји. Наиме, са једне стране, овај институт је у пракси врло ретко примењиван, а са друге, чланом 355. ЗКП се уводи разлика између овлашћених тужилаца и тиме угрожава њихова начелна странацка једнакост прокламована у члану 63. став 1. ЗКП. Такође, аутор доводи у питање оправданост постојања института коришћења издвојених записника и то постављањем само једног, али суштинског питања: "Каква је логика читања (коришћења) издвојених записника и обавештења, када се на њима не може заснивати судска одлука?". Отуда, аутор сматра да о потреби укидања овог института није неопходно износити нове аргументе осим оних који су већ саопштени у Образложењу Предлога Закона о изменама и допунама Закона о кривичном поступку од октобра 1991. године. Даље, аутор даје предлоге за реформисање неких институти. Наиме, састав судских већа требало би мењати тако да професионалне судије буду у већини, односно да у тројном већу буду двојица професионалних судија и један судија поротник, а у петорном већу тројица професионалних судија и двојица судија поротника. Исто тако, треба извршити измену члана 333. став 2. у том смислу да се за читање записника о ранијем саслушању сведока у истрази не тражи сагласност странака, већ да ту одлуку у складу са начелом слободне оцене доказа и начелом зборности доноси судско веће. Након тога, аутор указује на потребне измене ЗКП због противуречности појединих његових одредаба. То су следеће измене: рок за изјаву жалбе на пресуду

треба рачунати од њеног достављања браниоцу; термин странке треба користити само онда када су у питању носиоци основних процесних функција - оптужбе и одбране и термин оптужба треба користити само као општи појам, односно за означавање свих оптужних аката. На крају реферата дате су неке сугестије за допуну појединих процесних института. Прва сугестија везана је за различита поступања јавних тужилаштва у примени члана 53. став 2. Наиме, потребно је извршити допуну у том смислу да се прецизира активност јавног тужиоца и пре покретања кривичног поступка, а не само деловање кад је поступак већ у току. Затим, неопходне су допуне које се тичу комплекса питања везаних за положај оштећеног. Такође, потребно је прецизирати моменат покретања кривичног поступка јер се у теорији још увек срећу погрешна тумачења да је поступак покренут одлуком суда, а не како је исправно, подношењем одговарајућег оптужног акта.

III

У другом делу саветовања присутни су од стране аутора били упознати, у кратким цртама, са садржајем слободних радова.

Др В. Кривокапић, Полицијска академија у Београду, аутор је рада под називом "Савремени криминалитет и мере супротстављања". У овом раду најпре су наведене неке од карактеристика савременог криминалитета; експанзија насиља, нехуманост и суровост, велики број потенцијалних жртава, међународна повезаност, велика "тамна бројка", алармантна криминализација малолетничке популације, велики број кривичних дела везаних за наркотику и друго. Након тога, дате су сугестије за успешнији рад ОУП-а и кривичног правосуђа. Наглашено је да ефикасна борба против криминалитета захтева свеобухватну друштвену акцију са посебним акцентом на превентивном деловању, при чему је веома значајна и научно-стручна елаборација етиолошких и феноменолошких карактеристика криминалитета. На крају, аутор је истакао значај криминалистике и потребу да се криминалистички садржаји у већој мери укључе у ЗКП.

Следећи је био рад под називом "Професионални нехат", аутора мр Ј. Ћирића из Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, у коме аутор анализира природу норми које имају карактер "генералних клаузула" и њихову примену у кривичном законодавству. При томе, посебно издваја значај који имају "професионални нехат" и "несавесност" и закључује да би, у предстојећој законодавној реформи, ове појмове требало ближе и јасније дефинисати у Општем делу КЗ. Наиме, аутор истиче да би решење којим би се прецизирао, са кривичноправне тачке гледишта допуштен обим одступања од техничких правила струке и науке, између осталог, могло отклонити и извесне дилеме у вези са објективном одговорношћу.

У раду под називом "О могућности замене казне затвора мером друштвено корисног рада" аутор мр Ђ. Ђорђевић, Институт за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, разматра казну затвора у контексту савремених тенденција казнене политике и предлаже да се ова казна у одређеним ситуацијама, када лишење слободе осуђеног није неопходно, замени друштвено корисним радом као алтернативном санкцијом. Предности ове санкције су што представља јефтинију могућност са израженом функцијом ресоцијализације и што се њеном применом избегавају негативне последице краткотрајне казне затвора. При томе, према мишљењу аутора, најцелесходније би било да примена ове санкције увек буде факултативна. Наиме, могла би бити замењена за краткотрајну казну лишења слободе као и алтернатива новчаном казни, у случајевима када се ова ни принудно не

може наплатити. Такође, друштвено користан рад би требало прописати и као једну од обавеза осуђеног код условне осуде са заштитним надзором. А, код условног отпуста, ова мера би представљала обавезу осуђеног за време трајања отпуста. Аутор је такође дао низ корисних сугестија у вези решавања конкретних проблема који би се јавили уколико би друштвено користан рад био уведен у систем кривичних санкција.

"Мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи у светлу реформе кривичног законодавства" је назив рада чији је аутор проф. др М. Кољ, Институт за криминолошка и социолошка истраживања у Београду. Како и сам наводи, аутор је у свом раду посветио пажњу само једном сегменту многобројних питања везаних за мере безбедности медицинског карактера. Наиме, детаљно је анализирао "стање опасности" које је услов за примену ових мера, као и питање њиховог трајања и сарадње суда са институцијама у којима се извршавају. Нарочито је указао на проблем у вези трајања мере безбедности обавезног лечења и чувања уколико је изречена битно смањено урачунљивом учиниоцу и у том смислу дао одређене конструктивне сугестије.

У свом раду под називом "Мере безбедности медицинског карактера" аутор мр Н. Делић, Правни факултет у Београду, је најпре критички анализирао одредбе чл. 63-65. КЗ СРЈ. У том контексту понуђена су и могућа решења за поједине уочене проблеме. Такође, отворено је и питање вештачења душевног здравља окривљеног, које би, због специфичне природе, требало увек поверавати стручним тимовима у оквиру специјализованих установа. Даље, предложено је, на регионалном нивоу, оснивање специјализованих установа за извршавање мере безбедности медицинског карактера, као и формирање регистра свих лица која се налазе на извршењу ових мера.

У раду под називом "Процена опасности по околину и права душевних болесника" аутори др Д. Павичић и др В. Петровић, КПД - Болница, Београд, бавили су се питањем права душевних болесника учинилаца кривичних дела и проблемом процене њихове "опасности за околину". У том смислу, наводе и детаљно образлажу критеријуме које при овој процени користе, а који су резултат њихове богате праксе. То су: психијатријски и психолошки налаз; старост; провокација околине; феноменологија агресије; склоност; испољавање агресије; однос према својој болести и делу и друге значајне околности. Такође, предлажу њихово законско регулисање које би несумњиво онемогућило евентуални волунтаризам и произвољност при вештачењу.

Др З. Мршевић, Институт за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, у свом раду под називом "Злочини против човечности, геноцид, силовање: међународни оквири" на основу анализе одредаба одговарајућих међународних аката одређује радње које чине злочине против човечности и геноцид. Даље, анализирајући одредбе међународног хуманитарног права аутор уочава одсуство прецизног дефинисања силовања. Међутим, истиче да према одредбама Четврте Хашке конвенције, Четврте Женевске конвенције и Протокола I за Четврту Женевску конвенцију поједине радње силовања или сексуалног напада чине ратни злочин. Такође, и одредбе Додатног протокола II и Конвенције о геноциду забрањују сексуалне нападе и силовања и то без обзира на карактер сукоба. Отуда, закључује аутор да нема сумње у постојање забрањености силовања и сексуалних напада у одговарајућим изворима међународног хуманитарног права.

"Кривична дела против живота и тела" је назив рада аутора мр Ѓ. Зрилић, Министарство правде Републике Србије. У раду аутор најпре анали-

зира кривична дела која спадају у ову групу. Потом, посебну пажњу посвећује одредбама које регулишу убиства више лица и убиства у поврату, истичући да су те одредбе везане, са једне стране за категорију облика убиства, а са друге стране за категорију кажњавања. Отуда, аутор поставља питање да ли ове одредбе треба сматрати квалификаторним или казним. А, након врло садржајне анализе закључује да је тачка 6. члана 47. КЗ Србије оправдана, јер убиство више лица које је обухваћено једним умишљајем представља квалификаторну околност и чини облик дела квалификованим обликом убиства, а да специјални поврат може представљати само казнену одредбу.

У раду под називом "Прилог дискусији о потреби измене инкриминације силовања" аутор др М. Цетинић, Правни факултет у Београду, по питању кривичног дела силовања даје упоредни приказ савремених законодавних решења Норвешке, Шведске, Канаде и Француске. Потом, у складу са све присутнијим измењеним ставом о овом кривичном делу, како у теорији тако и у пракси, а посебно истичући и одредбе савремених међународних докумената, аутор предлаже одређене измене у бићу кривичног дела силовања. Наиме, радња извршења би требало да буде сексуално општење уз употребу принуде и статус жене као жртве не би требало да буде од било каквог значаја.

Мр С. Царић, судија II општинског суда у Београду, је у свом раду који носи назив "Принципи за решавање сукоба права на кажњавање, јурисдикције и надлежности република чланица СРЈ у кривичној материји" анализирао принципе по којима се одређује важење републичког кривичног законодавства. Најпре принцип *lex loci delicti commissi* који представља општи принцип, а потом, принцип *lex fori* који је изузетак у односу на претходни. Након тога, аутор закључује да постојећи систем колизионих норми није компликован, јер садржи један општи принцип и три изузетка, који чине други принцип. Ипак, указује и на могуће тешкоће због тога што је стварна надлежност судова одређена републичким организационим законима, а месна надлежност савезним законом.

Мр С. Пановић-Ђурић, Правни факултет у Београду, аутор је рада под називом "Сумарни осврт на проблематику људских права из угла кривичне процедуре земаља Европске заједнице". У раду аутор анализира три нивоа права прокламованих Европском конвенцијом о заштити људских права. То су, најпре, права која припадају свим грађанима, али прилагођена потребама кривичног поступка. Потом, то су права која припадају свим учесницима ма ког поступка, где спадају: право на правично суђење, право да му суди независан и непристрасан суд и право на суђење без неоправданог одлагања. И најзад, то су права која припадају окривљеним лицима, где спадају презумпција невиности и права одбране. На крају, аутор наводи и неке од проблема који се јављају у пракси земаља Европске заједнице. То су: криза институције истражног судије, неопходност успостављања процесне једнакости странака, постојање или непостојање зависности од политичке власти и тежња ка поједностављењу и убрзању процедуре.

С. Стојановић, адвокат из Београда, изложио је свој рад под називом "Тужилаштво и судови у функцији одбране од криминала". При томе, аутор се критички осврнуо на остваривање улоге тужилаштва и судова у борби против криминалитета. У том смислу је навео и један број случајева из скорије праксе, којима је потврдио своје ставове. Такође је нагласио да је у питању озбиљан проблем при чијем решавању пракса и теорија морају заједнички деловати.

"Неки аспекти остваривања функција јавног тужиоца и заштите права оштећеног и окривљеног" је рад аутора З. Илића, Општинског јавног тужиоца из Свилајнца. Аутор је најпре дао уводни осврт на положај и значај јавног тужилаштва у остваривању функције гоњења. Потом је указао на потребу преиспитивања одредби ЗКП везаних за ефикасност њиховог деловања. Овај проблем је посебно анализирао у контексту заштите права оштећеног и окривљеног. Такође, предложио да се у предстојећој реформи регулишу рокови везани за рад јавног тужиоца и санкционише евентуална неактивност.

Д. Вукадиновић, адвокат из Краљева, је аутор рада под називом "Прилог расправи о изменама ЗКП - скраћени поступак". У првом делу рада аутор је дао низ конструктивних предлога са циљем унапређења одредби које регулишу притвор у скраћеном поступку. Најпре да се притвор може одредити само против лица које се крије или се не може утврдити његова истовестност или ако постоје друге околности које очигледно указују на опасност од бекства. Такође, да се трајање притвора после предаје оптужног предлога и после изрицања пресуде којом је изречена казна затвора ограничи на месец дана. Даље, да се пропише да је рок за израду пресуде три дана од дана објављивања, а у сложеним стварима петнаест дана, с тим да се у овим роковима морају послати преписи пресуде ако се окривљени налази у притвору. Аутор је такође дао и одређене предлоге чије би усвајање допринело ефикасности кривичног поступка.

Д. Симић, заменик јавног тужиоца, Четврто Општинско јавно тужилаштво у Београду, је у свом раду под називом "Кривично гоњење за кривична дела из чл. 23. и 24. Закона о јавном реду и миру", анализирао кривична дела из члана 23. и 24. Закона о јавном реду и миру и члана 213. КЗ Србије као и последице укидања члана 214. КЗ Србије. При томе је закључио да постојећи начин регулисања фактички ствара у оквиру групе кривичних дела против јавног реда и правног саобраћаја нову подгрупу кривичних дела против државне управе, којом се штите овлашћена службена лица, односно органи унутрашњих послова. Отуда, аутор сматра да у овој области треба вратити класична законодавна решења и да поред овлашћених службених лица треба заштитити и носиоце правосудних функција.

IV

Велики број реферата и слободних радова, који су презентирани на овом саветовању, као и импозантан број учесника сигурно су потврда великог значаја реформе која предстоји. Међутим, ово саветовање је, несумњиво, и доказ о томе колико је стручна јавност спремна да пружи свој допринос приликом решавања проблема везаних за реинтеграцију и реформу југословенског кривичног законодавства. Отуда, надамо се да ће, с обзиром на квалитет, бар неки од предлога и сугестија који су овде изнети, заживети и у законском тексту.

мр Наташа Делић